

Сутність національної економіки

Багато разів у дискусіях чи звичайних розмовах з різними громадянами застосування словосполучення „національна економіка” викликало з їхнього боку скептичну скривлену посмішку, поява якої часто-густо супроводжувалась питанням „А вона в нас є?”.

Є, будь-яка країна, незважаючи на рівень свого економічного розвитку, має свою національну економіку. Спробуємо визначити, що вона собою являє.

Національна економіка – це економіка певної визначеної країни, її народногосподарський комплекс, національний ринок та нагромаджене національне багатство; сукупність взаємодії національних продуктивних сил, виробничих відносин, природно-географічних умов, соціально-культурних традицій та національно-ментальних особливостей, які визначають характер та природу соціально-економічного розвитку певної держави.

Вона являє собою взаємозв'язок між змістом та умовами праці, її продуктивністю та способом розподілу результатів. Засадами формування національної економіки як системи є поділ, спеціалізація та кооперація праці, що мають місце на рівні країни.

Поділ праці – це поділ процесу праці на декілька спеціалізованих операцій з метою підвищення її продуктивності.

Спеціалізація праці – це використання наявних ресурсів для виробництва одного або декількох (групи) товарів чи послуг, що принесе найвищий зиск, або спеціалізація на виконанні лише певних елементів виробничого процесу.

Кооперація праці – поєднання у виробничому процесі декількох спеціалізованих видів робіт.

*Національна економіка виражає сукупність відносин між виробниками матеріальних благ і послуг. Розмаїття цих відносин зводиться до двох головних груп зв'язків: *генетичних* і *структурних*, які, у тісній взаємодії, формують будь-яку органічну систему. В національно-господарському контексті генетичні зв'язки реалізуються у формі внутрішніх і міжнародних коопераційних відносин, які супроводжують процес становлення і розвитку національної економіки. Структурні зв'язки цієї системи виникають на основі поділу праці, встановлення і розвитку між безпосередніми виробниками, регіонами та країнами економічних відносин щодо відтворення валового національного продукту, матеріальних і духовних основ життя. Таким чином, структура національної економіки визначається взаємодією виробничих, коопераційних і відтворювальних зв'язків.*

*Національний ринок – система економічних відносин, яка поєднує резидентів країни з усіма іншими суб'єктами ринкових відносин. Типовою помилкою є прирівнювання національного ринку до *внутрішнього ринку*, тобто організації ринкових відносин всередині країни, що є неправильним.*

Він не має географічних кордонів і обмежується лише інтересами та потребами національного виробництва і споживання.

Господарська система, що склалася історично в певних територіальних (національних) межах, набуває статусу національної економіки. На її позначення використовують також терміни „народне господарство”, „національне господарство”, „суспільне господарство”. Формування і функціонування національної економіки регламентується Конституцією держави та створеними на її основі законами, що регулюють господарську діяльність загалом і діяльність сфер, галузей, регіонів.

З міжнародним поділом праці сформувалися міжнародні ринки, покупцями і продавцями на яких є передусім окремі країни. Види продукції, які вони поставляють на ці ринки, дають уявлення про їх національну економіку, її структуру і обсяги виробництва, якість та цінність її продукції. Тим, наскільки економічна система задовольняє потреби країни і наскільки її продукція потрібна іншим країнам, визначається місце і роль конкретної країни у світовому господарстві.

Національна економіка виникає і розвивається на основі:

- поглиблення суспільного, зокрема територіального, поділу праці, що зумовлює виникнення різноманітних видів діяльності, спеціалізацію територій;

- формування міцних централізованих держав.

За таких умов народне господарство з часом перетворюється на *національний комплекс* – територіальне утворення, в якому всі компоненти економічного життя (підприємства, галузі, окремі регіони) функціонують як єдиний організм, що забезпечує матеріальні й духовні потреби суспільства.

Єдність господарської системи ще не є визначальною для народного чи національного господарства. Важливим чинником при цьому є спільність духовного розвитку членів суспільства: культури, звичаїв, традицій, моралі та ін. Спільні господарські й духовні риси суспільства набувають значення загальнонародних або національних рис. Первинною ланкою національного господарського комплексу є підприємство, духовної сфери – людина, носій національної ідеології, член цього суспільства. У процесі поділу праці між національними господарськими організаціями і окремими виробниками формуються стійкі господарські зв'язки, які стають основою створення світового господарства. Це своєрідна глобальна система національних економік, кожна з яких постачає на світовий ринок свої товари, спосіб виробництва, технології, культуру господарювання та господарського мислення.

За сучасного підходу національна економіка не обов'язково має формуватися на *мононаціональній спільності людей* і території. Наприклад, економіка США як багатоетнічної країни така ж національна, як і економіка майже моноетнічної Японії. *Етнонаціональний чинник зараз не відіграє вирішального значення*, хоча національні традиції господарювання можуть визначати окремі риси національної економіки, наприклад ставлення до праці, творчості, довкілля та ін.

Вся система взаємодії національної економіки визначається наявністю потреб та необхідністю їх задоволення через ринковий механізм.

Сучасну національну економіку характеризують такі групи *ознак*:

- ознаки національного суверенітету;
- ресурсно-виробничі ознаки;
- господарсько-організуючі;
- товарообмінні.

Ресурсно-виробничі ознаки відображають передусім потенційні можливості виробничої діяльності, структури виробництва, його спеціалізації і охоплюють: людський потенціал; науковий і техніко-технологічний потенціал; природно-ресурсний потенціал.

Людський потенціал визначається чисельністю населення працездатного віку, його професійною структурою, кваліфікаційним рівнем, освітою, станом здоров'я тощо; *науковий і техніко-технологічний* – станом розвитку науки, впровадженням наукових розробок у виробництво, створенням нових видів машин і технологій; *природно-ресурсний* – географічним розміщенням країни, наявністю природних сировинних ресурсів, рівнем їх освоєння і переробки.

Господарсько-організуючі ознаки є визначальними серед інших груп ознак. Вони виявляються в наявності економічного механізму, що визначає рівень поєднання людського потенціалу з природно-ресурсним і техніко-технологічним потенціалами, який залежить від узгодження приватних, колективних і суспільних інтересів, системи стимулів виробництва і праці тощо.

Елементи забезпечення дії економічного механізму є такими:

- правова система (закони про власність, підприємництво та ін.);
- система стимулювання виробництва і праці;
- фінансово-кредитна система (фінанси держави, підприємств, населення, національна грошова одиниця, система банків (національного і комерційних), податкова система);
- митна система;
- система управління і регулювання (макроекономічна, регіональна, мікроекономічна).

Товарообмінні ознаки виявляються через розвинуту систему внутрішніх ринків та спроможність товарів і послуг завойовувати світові ринки.

Ознаки національної економіки є показниками самоорганізації суспільства, зокрема щодо державотворення, економічної системи, економічної і соціальної політики та ін. Структура і динаміка виробництва, товарообмін на внутрішньому і зовнішньому ринках, бюджет країни і доходи населення – є головними критеріями, за якими оцінюють стан самодостатності національної економіки.

Важливу роль у створенні економічних систем країн відіграли природні умови, зокрема наявність на їхній території мінеральних ресурсів, лісів, орних земель тощо. Відсутність чи недостатня кількість мінеральних

ресурсів, низька родючість ґрунтів спонукали народи таких країн до створення виробництв, від яких вони отримували вигоду, хоч це й потребувало значних творчих і трудових зусиль. Країни з достатніми природними умовами і ресурсами легше визначали види своєї діяльності та здійснювали їх з меншими творчими і трудовими затратами. Певною мірою це впливало на формування ставлення до праці, оцінки результатів своєї діяльності та, відповідно, на формування способу мислення нації, її ментальність.

Використана література:

1. Яковенко Р. В. Національна економіка : навч. посіб. / Роман Яковенко. – Кіровоград : „Пік”, 2009. – 548 с. : іл.
2. Яковенко Р. В. Національна економіка : навч. посіб. / Роман Яковенко. – [2-ге вид., випр.]. – Кіровоград : „КОД”, 2010. – 548 с. : іл.
3. Яковенко Р. В. Сутність економічної категорії „національна економіка” / Р. В. Яковенко, В. О. Буряк // Матеріали за 7-а міжнародна научна практична конференція [„Найновите научні постиження – 2011”]. (Софія, Болгарія, 17-25 березня 2011 р.). – Софія : „Бял ГРАД-БГ” ООД, 2011. – Том 8 : Економіки. – С. 72–74.

Р. В. ЯКОВЕНКО,
к.е.н., доцент